

UDK: 272-732.3
Stručni rad
Primljeno: studeni 2016.

Edvard PUNDA
Katolički bogoslovni fakultet
Zrinsko Frankopanska 19, HR – 21000, Split
donedvard@gmail.com

ODNOS PRIMATA I SINODALNOSTI U SVJETLU EKLEZIOLOGIJE DRUGOGA VATIKANSKOG KONCILIA. FUNDAMENTALNO- TEOLOŠKI OKVIR I POTICAJI IZ PONTIFIKATA PAPE FRANJE

Sažetak

Novozavjetni tekstovi svjedoče važnost koju imaju Dvanaestorica (apostolski kolegij ili zbor apostola) u djelu koje je započeo Isus Krist, a oni nastavili po njegovu nalogu (usp.: Mt 28,19-20). Jednako tako, neosporno je prvenstvo Petra u apostolskom kolegiju. On je prvi, protos. Njegova uloga unutar Dvanaestorice i uloga apostolskog zbora na čelu s Petrom, od samih je početaka kršćanstva važna za život Crkve. Oni stoje u njezinu temelju, spadaju među najvažnije čimbenike njezina rasta.

To će se značenje kroz povijest nastaviti u nasljednicima apostola, pri čemu će Petrov nasljednik, kao i na početku, imati posebnu ulogu. Vjernički dinamizam prvotne Crkve pokazuje da uz neospornu važnost apostola, posebno Petra, imaju također i „presbiteroi“, ali i da u rješavanju pitanja za život zajednice, uz njih sudjeluje i „Crkva“. Upravo se iz toga dinamizma, koji strukturalno pripada biti Crkve, rađa pitanje o odnosu primata (stvarnosti božanskog utemeljenja) i sinodalnosti kao izričaju Crkve kao zajednice Božjeg narodu na putu.

U ovome radu te dvije stvarnosti želimo promatrati prvenstveno iz perspektive ekleziologije Drugoga vatikanskog koncila, a kao poseban vid njezine aktualizacije predstaviti ćemo doprinos Pape Franje.

Ključne riječi: ekleziologija Drugoga vatikanskog koncila, primat, sinodalnost, Papa Franjo, parezija.

1. Uvodna promišljanja

Pitanje primata i sinodalnosti i njihov međusobni odnos, važna je tema crkvene prakse i teoloških promišljanja. Dok se s obzirom na crkvenu praksu može govoriti o odnosu starom koliko i Crkva, na teorijskoj se razini radi o poprilično novoj temi. Riječ je, zapravo, o temi izravno potaknutoj Drugim vatikanskim koncilom i nakon njega razvi-

janoj u teološkim promišljanjima.¹ Ta su promišljanja najuže vezana uz razumijevanje koje Crkva ima o samoj sebi, a što je uvelike odredilo tijek Drugoga vatikanskog koncila. Naime, „rečeno je da se Koncil prvenstveno bavio Crkvom, njezinom naravi, ustrojstvom, ekumenskim poslanjem, njezinom apostolskom i misionarskom djelatnošću [...]. To je točno. Ali ova introspekcija nije bila svrha samoj sebi [...], služila je da bi Crkva u samoj sebi, živoj i djelatnoj u Duhu Svetomu, pronašla riječ Kristovu, i kako bi još dublje istražila otajstvo, dakle Božji plan i prisutnost, iznad sebe i unutar sebe.“²

Polazeći od toga, možemo reći da je Drugi vatikanski koncil ekleziološki ne zato jer mu je Crkva bila središnja tema u smislu sustavne elaboracije nauka o Crkvi (što također nije nedostajalo), nego prvenstveno zato što je bio događaj kojim je Crkva govorila. Govorila o otajstvu, o Božjoj prisutnosti i spasenjskom djelovanju, ali je – kao što je to činila uvijek u svojoj povijesti – govorila vjerujući, obnavljajući povjerenje u živu i djelotvornu Božju prisutnost u sebi i u svijetu. Crkva je Koncilom izricala svoju vjeru.

Dakle, Koncil nije samo *govorio* o Crkvi. Koncil je događaj života (vjere) Crkve, pa stoga jedina ispravna hermeneutika Koncila – a time i jedino ispravno tumačenje koncilske ekleziologije – jest ona koja ga promatra kao konstitutivni element „obnove u kontinuitetu jednoga subjekta – Crkve, koju nam je Gospodin dao; subjekt je to koji raste u

---

¹ Potpuni pristup ovoj temi zahtijevao bi detaljnu analizu svih koncilskih dokumenata (i to ne samo njihove konačne redakcije nego i shema koje su im prethodile), Papinskih i drugih dokumenata u vrijeme i nakon Koncila, Zakonika kanonskog prava, Katekizma Katoličke Crkve, akata biskupskih sinoda te, naravno, teoloških studija s obzirom na temu. Bibliografija je doista opsežna. Budući da to ne spada u narav našega rada, ovdje svjesno odbacujemo gomilanje nabiranja radova na tu temu. Dio konzultirane bibliografije koji smatramo dovoljnim i relevantnim za našu temu, može se pronaći niže u bilješkama. Valja pripomenuti da je tijekom završavanja ovog rada za tisak, objelodanjena knjiga našeg poznatog ekleziologa Nike Ikića. Ona će biti nezaobilazna literatura na hrvatskom govornom području, posebno s obzirom na pitanje papinstva (time i primata), ali i kolegijalnosti (time posredno i pitanje sinodalnosti). Niko IKIĆ, *Petrovska služba: Stijena jedinstva i kamen spoticanja. Povijesno-teološki, biblijsko-dogmatski i ekumenski vid* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet; Zagreb: Glas Koncila, 2015.).

² Iz govora kojim je Pavao VI. zaključio Drugi vatikanski koncil (7. 12. 1965.) http://w2.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_epilogo-concilio.html (pregled 31. listopada 2016.). To i jest *aggiornamento* kako ga je mislio Ivan XXIII.: ne prilagodba nekom vremenu, nego poziv da se u svakom vremenu iznova otkriva živuća i djelotvorna snaga Božje riječi.

vremenu i razvija se, ostajući uvijek isti, jedini subjekt Božjega naroda na putu“.³

Ekleziologija je Drugoga vatikanskog koncila teološka; ona predstavlja Crkvu kao Božju svojinu, koja „ne postoji sama za sebe, nego bi trebala biti instrument Božji koji će okupljati ljude za njega i pripravljati trenutak kada će Bog biti ‘sve u svemu’ (1 Kor 15,28)“.⁴

Time se na neki način spajaju dva velika pojma presudna za razumijevanje koncilske ekleziologije: *narod Božji i communio*. Ovdje ne možemo detaljnije ulaziti u njihovu raščlambu. Crkva je zajednica, narod koji hodi u prisutnosti Spasitelja⁵ i koji tu prisutnost želi učiniti vidljivom i dostupnom svim ljudima. To je njezino poslanje i to je za nas polazna točka za razumijevanje i tumačenje Koncila.

³ http://w2.vatican.va/content/benedictxvi/it/speeches/2005/december/documents/hf_ben_xvi_spe_20051222_roman-curia.html (pregled 31. listopada 2016.). Drugim riječima, „Koncil nije pao s neba“ (Walter KASPER, „Trajno značenje Drugoga vatikanskog sabora za Crkvu“, Nediljko Ante ANČIĆ [ur.], *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugoga vatikanskog sabora* [Split: Crkva u svijetu, 1996.], 11-28, ovdje 13); on je dio jedne jedinstvene povijesti Crkve, procesa rasta Božjega naroda, a činjenica da se bavio Crkvom, također je dio povijesnog, vjerničkog *hoda* Crkve. Za ispravno razumijevanje Koncila, potrebno je, makar u osnovnim crtama, poznavati ozračje u vrijeme Koncila i događaje u svijetu i Crkvi koji su mu prethodili. Dok je Crkva s jedne strane „odisala jedinstvenošću koja je [...] bila skupo plaćena ograđivanjem prema vani, kako od drugih Crkava, tako i od modernog svijeta. Nastao je kobni rascjep između crkvene vjere i modernog svijeta“ (W. KASPER, „Trajno značenje Drugoga vatikanskog sabora za Crkvu“, 12-13), s druge se strane „Crkva se budi u dušama“ (Romano GUARDINI, *Vom Sinn der Kirche. Fünf Vorträge – Die Kirche des Herrn. Meditationen über Wesen und Auftrag der Kirche* [Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag; Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1990.], 19). Iz tog buđenja, koje možemo definirati daljnjom pripravom Koncila, važno je izdvojiti sljedeće: razvoj Crkve preko čitavog niza pokreta od kojih su najznačajniji biblijski, liturgijski i ekumenski te obnova biblijskih i patrističkih studija. Preko njih se otkrivaju izvori kršćanskog života, pokušava se promijeniti način slavljenja liturgije, da bude aktivnije sudjelovanje vjernika. Veliku ulogu u prihvaćanju tih poticaja ima Pio XII. koji će uz reformu Svetog tjedna i brevijara, izdati enciklike *Divino Afflante Spiritu* (1943.) – o značenju i tumačenju Svetoga pisma, *Mystici Corporis* (1943.) – vizija Crkve više otajstvena nego pravna, *Mediator Dei* (1947.) – o liturgiji i liturgijskoj obnovi. Kako u dušama, tako se Crkva budi i u teologiji preko raznih teoloških škola i gibanja 19. i 20. stoljeća.

⁴ Joseph RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi* (Split: Verbum, 2006.), 135.

⁵ Zanimljivo je kako Papa Benedikt kaže da je „Predaja trajna prisutnost Spasitelja koji nas dolazi susresti, otkupiti i posvetiti u Duhu po služenju svoje Crkve, na slavu Oca“. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2006/documents/hf_ben-xvi_aud_20060426.html (pregled 31. listopada 2016.).

Pred nama su dvije koncilske teme, eminentno ekleziološke: primat i sinodalnost. Ni jednoj ni drugoj Koncil ne pristupa izravno. Dok se prvom bavi iz perspektive kolegijalnosti biskupa i mjesta Pape u biskupskom zboru, druga se iskristalizirala iz samog rađanja Koncila. Vidljivi plodovi su III. poglavlje konstitucije *Lumen Gentium*⁶ i motu proprio Pavla VI. *Apostolica Sollicitudo* kojim ustanovljuje Biskupsku sinodu za sveopću Crkvu. Ona bi trebala biti izraz međusobnog zajedništva i brige pastira za Crkvu.

Iz toga je razvidno da je organizirajuća točka koncilskog promišljanja o jednoj i drugoj stvarnosti *ekleziologija zajedništva Božjeg naroda na putu*,⁷ smještena u kontekst traženja uvjeta, načina, metoda... kako pospješiti evangelizacijsko poslanje Crkve, u skladu sa zahtjevom koji je postavio Ivan XXIII. u govoru prigodom otvaranja Koncila.⁸ Odnosno, i primat i sinodalnost u službi trajne su obnove same Crkve (*semper reformanda*) u njezinu povijesnom gibanju do potpune preobrazbe svega u Kristu.⁹

⁶ O primatu također govore Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* i Dekret o ekumenizmu *Unitatis Redintegratio*.

⁷ Koncil je istaknuo povijesnu dimenziju objave (što se itekako očituje i preko pojma *narod Božji*), ali i značenje koje Crkva, kao sakrament spasenja (LG 1), ima za čitavo čovječanstvo. O tome u govoru kojim je 7. 12. 1965. zaključio Koncil Pavao VI. kaže: „Katolička vjera i ljudski život tako ponovno utvrđuju svoj savez, svoje približavanje u jednoj jedinosti ljudskoj stvarnosti: katolička vjera je za čovječanstvo; na neki način ona je život čovječanstva“. http://w2.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_epilogo-concilio.html (pregled 31. listopada 2016.).

⁸ „Nije naš glavni cilj ni to da se o nekim posebnim poglavljima crkvenog nauka raspravlja [...]. Sada je naime potrebno da se cjelokupan, ni u čem okrnjen kršćanski nauk u ovo naše doba prigrli s novom gorljivošću, [...] da se taj isti nauk što bolje i što dublje upozna, pa da duše što potpunije prožme i oblikuje; potrebno je da se taj ustaljeni i nepromjenljivi nauk, koji treba vjerno obdržavati, istražuje i naviješta onako kako to traži naše doba. Jer, jedno je sam poklad vjere, odnosno istine koje valja štovati, a sadržane su u našem nauku, a drugo je način kojim se one naviještaju, dakako, u istom smislu i značenju. Tom načinu valja posvetiti najviše pozornosti i, ustreba li, strpljivo se oko njega truditi; naime, u obrazlaganju gradiva trebat će uvesti one metode koje su pretežno pastoralnog obilježja“. Govor Svetog Oca Ivana XXIII. u prigodi otvaranja Drugoga vatikanskog koncila 11. listopada 1962., u hrv. prijevodu, *Crkva u svijetu* 47 (2012.), 531-540, ovdje 536.

⁹ „Crkva nije narod od sebe same [...]. Bez kristološkog posredništva bilo bi nemoguće definirati se kao Božji narod.“ Ratzinger stoga i ne vidi nikakvu suprotstavljenost između shvaćanja Crkve kao *tijela Kristova* i *naroda Božjeg*. Dapače, po njemu je „Crkva onaj Božji narod koji živi polazeći od i u snazi tijela Kristova“. Jospeh RATZINGER, *Nuovo popolo di Dio. Questioni ecclesologiche* (Brescia: Queriniana, 1992.) 88; 97. Vidi također: Andrea BELLANDI, *Fede cristiana come „stare e comprendere“*. *La giustificazione dei fondamenti della fede in Joseph Ratzinger* (Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1996.) 199, bilješka 105.

U tome treba tražiti njihovu poveznicu i to bi trebao biti ključ za njihovo cjelovito i ispravno razumijevanje ali i primjenu koja je puno više od pravnih pa i teoloških regulativa.¹⁰

2. Primat

Vidjeli smo da su životni dinamizam vjere i njezin doktrinarni karakter u Crkvi neodvojivi. Crkva kada nešto naučava, ona to zapravo vjeruje. I koncili su time izričaj vjere Crkve. Dakle, ne samo u smislu da donose vjerske definicije nego i u smislu da su i događaji vjere Crkve. Koncilom Crkva, može se slobodno reći, produbljuje svoj odnos s Bogom i potvrđuje svoju odgovornost spram ljudi. Drugi je vatikanski koncil to ostvario na način da nije donio nijednu dogmu (niti osudu), ali je, barem kada je riječ o Papinu primatu, donio nov pogled na tu istinu koju Crkva ispovijeda kao od Boga objavljenu.

Poznato je da su dogme definitivne u smislu da njihova bit ne ovisi o promjenjivim okolnostima u kojima se Crkva nalazi, ali je promišljanje o njihovom sadržaju ne samo legitimno nego i poželjno kako bi imalo istinsko i puno značenje za konkretni život Crkve.¹¹ U tome smislu, promišljati o primatu, ne znači relativiziranje dogme. Sasvim suprotno, pokazuje na njegovo značenje i aktualnost. To je učinio Drugi vatikanski koncil.

2.1. Dogmatska definicija primata

Pod *primatom* ili *prvenstvom rimskog prvosvećenika* misli se na posebnu ulogu Petrova nasljednika u Kristovoj Crkvi, koja *subzistira* u Katoličkoj Crkvi kojoj je on na čelu. To prvenstvo, koje je božanskog

¹⁰ „Ekleziologija zajedništva ne može se svesti na puka organizacijska pitanja ili na pitanja koja se tiču vlasti. Ekleziologija zajedništva temelj je poretka u Crkvi, a napose pravilnog suodnosa između jedinstva i mnogoobličnosti u Crkvi“. Druga izvanredna biskupska Sinoda, *Završni dokument* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1986.), 20.

¹¹ Karl Rahner je govorio o Kalcedonskom koncilu kao početku (Karl RAHNER, „Chalkedon – Ende oder Anfang“, Alois GRILLMEIER – Heinrich BACHT, *Das Konzil von Chalkedon. Geschichte und Gegenwart* (vol. 3) (Würzburg: Echter Verlag, 1954.), 3-49). Zapravo, svaki „doseg“ u Crkvi, svaka definicija jest početak. Ništa se ne daje da bi se time zaključilo u smislu „stalo“, nego da bi se imala čvrsta uporišna točka za „ići naprijed“. Tako se i Prvim vatikanskim koncilom nije samo svečano potvrdilo ono u što Crkva od početka vjeruje nego se dala uporišna točka za nova promišljanja. I Ivan Pavao II. o tome svjedoči u enciklici *Ut unum sint* (1995.) kada poziva na zajedničko promišljanje, na dijalog o primatu. Potrebno je, tvrdi Papa, tražiti forme vršenja primata u novonastalim situacijama, ali vodeći računa da se nikada ne ugrozi ono bitno iz njegova sadržaja (usp.: br. 95-96).

ustanovljenja, svoje temelje nalazi u Novom zavjetu,¹² a tijekom stoljeća dinamično se razvijalo kako u konkretnom vjerničkom životu Crkve, tako i u teološkim promišljanjima, uvijek vezanim uz vjernički život i povijesne okolnosti.¹³ Sadržaj primata definiran je svečano na Prvome vatikanskom koncilu u dogmatskoj konstituciji o Kristovoj Crkvi *Pastor Aeternus*. Uz biblijski temelj Petrova prvenstva tu se ističe i njegova trajna i djelujuća prisutnost u Papi, rimskom biskupu kao Petrovu nasljedniku.¹⁴ On u upravljanju Crkvom ima puninu moći (DH 3062). Ona je redovita i neposredna (DH 3060), kako nad svom Crkvom i nad svim pojedinim Crkvama, tako i nad svim pojedinim pastirima i vjernicima (DH 3064).

Iz odgovora njemačkih biskupa Bismarcku (DH 3112-3116), kaže se da se time ne poništava redovna i neposredna jurisdikcija biskupa.¹⁵ Biskupi, koji su „po božanskoj ustanovi naslijedili apostole kao pastiri Crkve“,¹⁶ nisu marionete u Papinim rukama. Primat u učiteljstvu¹⁷ posebno će biti definiran dogmom o Papinoj nezabludivosti. Toliko o dogmatskoj definiciji Prvoga vatikanskog.

¹² O tome vidi: Niko IKIĆ, „Je li primat doista biblijski utemeljen? Pogled iz novije katoličke ekumenske perspektive“, *Diacovensia* 21 (2013.), 457-475.

¹³ Niko IKIĆ, „Razvoj svijesti papinskog primata I. Povijesno-teološki pogled na prvo tisućljeće“, *Bogoslovska smotra* 84 (2014.), 303-325; Niko IKIĆ, „Razvoj svijesti papinskog primata II. Povijesno-teološki pogled na drugo tisućljeće“, *Bogoslovska smotra* 84 (2014.), 805-827.

¹⁴ „Uistinu ‘nitko ne sumnja, štoviše, svim je vjekovima poznato, da je preblašeni Petar, prvak i glava apostola, te stup vjere i temelj Katoličke Crkve, od Gospodina našega Isusa Krista, Spasitelja ljudskoga roda, primio ključeve Kraljevstva nebeskoga; on do ovih vremena trajno živi i vrši sudačku vlast u svojim nasljednicima, biskupima svete Rimske stolice, koju je on osnovao i posvetio svojom krvlju. Zbog toga, tko god naslijedio tu Petrovu stolicu, on, prema ustanovi samoga Krista, dobiva Petrovo prvenstvo nad čitavom Crkvom.“ PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Filius. Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri* (24. IV. 1870.), Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu* (Đakovo: UPT, 2002.), br. 3056-3057 (dalje: DH).

¹⁵ „Snagom iste božanske uspostave, na čemu počiva papinstvo, postoji i episkopat; on ima svoja prava i dužnosti snagom uredbi danih od samoga Boga, te za njihovu promjenu papa nema niti prava niti ovlasti. Dakle, potpuno je neshvaćanje vatikanskih zaključaka, ako netko vjeruje da je po njima ‘biskupska nadležnost prešla u papinsku’, te daje papa ‘u načelu zauzeo mjesto svakog pojedinog biskupa’, da su biskupi samo još ‘papino sredstvo, njegovi službenici bez vlastite odgovornosti’“ (DH 3015).

¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 20., *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008.) (dalje: LG).

¹⁷ „Ova Sveta Stolica je uvijek držala, trajna praksa Crkve potvrđuje, a sami su opći sabori, posebno oni koji su na Istoku i na Zapadu zadržali jedinstvo vjere i ljubavi, izjavili, da se u samom apostolskom prvenstvu, koje je rimski prvosvećenik kao nasljednik Petra, prvaka apostola, dobio nad čitavom Crkvom, nalazi i vrhovna učiteljska vlast“ (DH 3065).

2.2. Drugi vatikanski koncil i dogma o Papinu primatu. Potvrda Prvog vatikanskog i „mali“ pomak

Pitanje primata na Drugom je vatikanskom koncilu – u odnosu na Prvi vatikanski koncil – smješteno u nov kontekst. Više se ne raspravlja o sveopćem autoritetu Pape, s jedne, i posebne i ograničene nadležnosti pojedinih biskupa, s druge strane. Govor o primatu, smješten je u govor o zajedništvu biskupa, odnosno unutar trećeg poglavlja Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen Gentium* koje govori o hijerarhijskom ustrojstvu Crkve, posebice episkopatu.¹⁸

Uz potvrdu nauka Prvog vatikanskoga da Papa „ima u Crkvi punu vrhovnu i opću vlast koju može uvijek slobodno vršiti“ (LG 22), Drugi vatikanski koncil dodaje da vrhovnu vlast u Crkvi ima i zbor biskupa, ali na čelu s Papom.¹⁹ Na prvi se pogled čini – a pravno vjerojatno i jest tako – da se time u stvari ništa nije promijenilo u odnosu na Prvi vatikanski koncil. Naime, Drugi vatikanski koncil ne govori o dvama čimbenicima vlasti u kojem bi jedan bio Papa, a drugi biskupski zbor, nego se radi samo o tome je li subjekt vrhovne vlasti Papa uzet zasebno ili Papa zajedno s biskupima.²⁰

Upravo se tu dogodio određeni pomak. Taj „dodatak“, često osporavan kao neznačajan, čini nam se velikim pomakom, posebno, kako ćemo dalje vidjeti, u otvaranju prostora teološkim produbljivanjima. Dakle, vlast u Crkvi ima Papa zasebno, ali ima je i kolegij biskupa na čelu s Papom.

Stoga, za razumijevanje primata na Drugom vatikanskom koncilu ključno je promišljati o kolegiju biskupa na čelu s Papom.²¹ Prva rečenica br. 22 LG-a kaže:

¹⁸ O tome vidi: Niko IKIĆ, „Odnos autoriteta primata i episkopata. Teološki pogled u svjetlu Drugoga vatikanskog koncila i doprinos nekih teologa“, *Bogoslovska smotra* 82 (2013.), 263-286.

¹⁹ „Red biskupa, koji je u učiteljstvu i u pastirskoj upravi naslijedio zbor apostola i u kojem se dapače apostolski zbor neprekinuto nastavlja, subjekt je također vrhovne vlasti u cijeloj Crkvi, zajedno sa svojom Glavom, rimskim biskupom, a nikada bez te Glave: ta se vlast može obnašati samo uz pristanak rimskoga prvosvećenika“ (LG 22).

²⁰ Usp.: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Prethodna napomena koja razjašnjuje tekst*, br. 3,1, *Dokumenti* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 72008.) (dalje: PN).

²¹ Upravo prvenstvo Pape daje kolegiju jednu posebnu konfiguraciju: Papa nije samo integriran u kolegij, nego *nad* njim ima vlast. On unutar kolegija nije *primus inter pares*, nego je njegova Glava i može djelovati samostalno, za razliku od kolegija koji to uvijek čini *cum Petro* i *sub Petro*. Usp.: Aurelio FERNÁNDEZ, *Teología dogmática. Curso fundamental de la fe católica* (Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 2009.). 726.

„Kao što po Gospodinovoj odluci sveti Petar i ostali apostoli tvore jedan apostolski kolegij, tako su na jednak način među sobom povezani rimski biskup, Petrov nasljednik, i biskupi, nasljednici apostola.“ Papa je nasljednik Petra, a biskupski kolegij je nasljednik apostolskog kolegija.²² Ali važnim nam se čini ovo: „Petar i ostali apostoli tvore jedan apostolski kolegij.“ Dakle, apostoli bez Petra ne tvore apostolski kolegij.²³ Ni biskupi bez Pape ne tvore biskupski kolegij.²⁴

Dok je ovo gledano iz smjera biskupski zbor – Papa, poprilično jasno i ne bi trebalo imati nikakvih teoloških poteškoća (nema biskupskog zbora bez Pape i oni tvore jedinstvo i samo u jedinstvu s Glavom kolegij može biti subjekt vrhovne vlasti), problem nastaje kada se ide iz drugog smjera: Papa – biskupski zbor. Koncil jasno kaže da Papa može djelovati sam:

„Rimski prvosvećenik, naime, snagom svoje službe, kao namjesnik Kristov i pastir cijele Crkve, ima u Crkvi punu vrhovnu i opću vlast koju može uvijek slobodno vršiti“ (LG 22).²⁵

Teološka nijansiranja zahtijevaju ozbiljno razmatranje koncilskih definicija, dakle samih rečenica. Iz gornje rečenice čini se neospornim da naslov po kojem Papa ima vrhovnu vlast u Crkvi nije taj što je Glava kolegija, nego je taj da je namjesnik Kristov i pastir cijele Crkve.

Međutim, nastavak koncilskog teksta: „Zbor biskupa, koji je u učiteljstvu i u pastirskoj upravi naslijedio zbor apostola i u kojem se dapače apostolski zbor neprekinuto nastavlja, subjekt je također vrhovne vlasti u cijeloj Crkvi, zajedno sa svojom Glavom, rimskim biskupom, a nikada bez te Glave: ta se vlast može obnašati samo uz pristanak rimskoga prvosvećenika“ (LG 22), ukazuje na to da je ista vlast (*potestas*) koju Papa ima kao *Vicarius Christi et totius Ecclesiae Pastor* i kao *caput collegii*.

22 Pri čemu je jasno da nijedan biskup nije nasljednik pojedinog (posebnog) apostola.

23 Ovdje je i matematički jasno: Dvanaestorica bez Petra više nisu Dvanaestorica, nego su jedanaestorica, dakle, nisu (sav) kolegij apostola u punom smislu.

24 Br. 22 LG-a ima naslov: „Biskupski zbor i njegova glava“, dakle ne radi se o tekstu koji tumači odnos biskupskog zbora s jedne, i Pape s druge strane, nego se ističe jedan kolegij, jedan zbor, koji ima svoju Glavu i koji bez te Glave više nije kolegij/zbor.

25 To se temelji na činjenici, istaknutoj na Prvom vatikanskom, da je „Isus poslije svog uskrsnuća jedino Šimunu Petru dao nadležnost vrhovnog pastira i upravitelja nad čitavim ovčinjakom“, odnosno da je „samo Petar, prije ostalih apostola, bilo svakog pojedinog, bilo svih zajedno, dobio istinitu i pravu nadležnost prvenstva“ (DH 3053-3054; usp.: DH 3059-3060). Prvi vatikanski koncil jasno ističe božansko podrijetlo primata: nije kolegij onaj koji daje Papi primat. Papa ga prima od Krista. Drugi vatikanski koncil k tome dodaje da mu kolegij nije potreban ni u pogledu funkcionalnosti.

Stoga se u teološkim raspravama kao dominantno iznjedrilo pitanje: *Je li Papa caput Ecclesiae po tome što je caput collegii?*²⁶ Iako Drugi vatikanski koncil ne daje konačan odgovor na gore postavljeno pitanje, govor o kolegiju na čelu s Papom kao subjektu vrhovne vlasti u Crkvi čini sasvim opravdanim, makar ne i konačnim, Perićev zaključak da se „Petrov primat u apostolskom zboru [...] na određen način prenosi na rimskoga biskupa i na Biskupski zbor. A papa i biskupi na vidljiv način ravnaju Crkvom Kristovom; prvi snagom primata, kao glava Biskupskoga zbora, drugi uvijek s glavom.“²⁷

Dakle, iako primat označava prvenstvo Petrova nasljednika u odnosu na sve druge biskupe, i njegovo slobodno djelovanje bez kolegija, primat je bitno i relacijska stvarnost: Papa ima primat kao Glava kolegija. Odnosna (relacijska) dimenzija primata ničim ne remeti njezinu osobnu dimenziju.

Ova problematika postaje još izazovnija ako se o Papi promišlja sa sakramentalne točke gledišta, kao jednom od biskupa, a da se pri tome ne misli na jednakost Glave i članova kolegija. Tada bismo to formulirali ovako: Papa efektivno može vršiti vrhovnu vlast u Crkvi bez drugih biskupa,²⁸ ali on je ontološki biskup Rima (naslov vrlo drag Papi Franji) i kao takav Glava biskupskog zbora.²⁹

Konačno: makar se čini očitim da se Drugi vatikanski koncil zauzeo za svojevrсну *natkolegijalnu* poziciju Pape,³⁰ ne vidimo teološki

---

26 Vidi: Yves Marie-Joseph CONGAR, „Sinodo, primato e collegialità episcopale“, Vincenzo FAGIOLO – Gino CONCETTI (ur.), *La collegialità episcopale per il futuro della Chiesa* (Firenze: Vallecchi Editore, 1969.), 44-61, ovdje 56.

27 Ratko PERIĆ, „Papino prvenstvo i neprevarljivost i biskupska kolegijalnost“, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije. Časopis za pastoralnu orijentaciju* 11 (2015.), 4-10, ovdje 10.

28 „Vrhovni svećenik, kao najviši pastir Crkve, može svoju vlast obnašati po volji u svako vrijeme“ (NEP 4,1).

29 Ovdje ne igra nikakvu ulogu pitanje je li Papa prije biskup Rima pa onda kao takav i *caput Ecclesiae* ili je prije poglavar čitave Crkve i zbog toga i biskup Rima. Ključno je da su činjenično te dvije stvarnosti neodvojive (Y. M.-J. CONGAR, „Sinodo, primato e collegialità episcopale“, 59). Karl Rahner je, primjerice, zastupao tezu da upravo sakramentalnost reda, koja je ista i kod Pape i biskupa, može biti temelj za govor o Papi kao vrhovnoj vlasti u Crkvi kao Glavi biskupskog kolegija. Mišljenja smo da Koncil ostavlja prostor za takva tumačenja. Karl RAHNER, „Sul rapporto tra Papa e Collegio episcopale“, Karl RAHNER, *Nuovi Saggi III* (Roma: Edizioni Paoline, 1968.), 452-477. Zanimljivo je da se Rahner ove teme tek sporadično dotiče u svojim *Temeljima kršćanske vjere*. Karl RAHNER, *Temelji kršćanske vjere: uvod u pojam kršćanstva* (Rijeka: Ex libris, 2007.), 468-470.

30 Usp.: Klaus SCHATZ, *Il primato del papa. La sua storia dalle origini ai nostri giorni. Introduzione all'edizione italiana di Luigi Sartori* (Brescia: Queriniana, 1996.), 227-228.

problem ako se kaže da se primat ne tiče *samo* Pape, čak ni onda kada se u definiciji ne spominje biskupski zbor. I kada se odnosi na *samoga* Papu, ne odnosi se *samo* na Papu, nego uvijek na Papu kao Glavu biskupskog zbora. Ili, kako zgodno zamjećuje Ikić: „Papa [je] glavni subjekt crkvene vlasti koju vrši zajedno s biskupskim kolegijem ili pak bez njega, ali uvijek u kolegijalnom zajedništvu i povezanosti.“³¹

Smatramo da koncilski govor o primatu, ostavlja prostora za ova-
kva i slična promišljanja i da se time ne dovodi u pitanje božanska usta-
nova Papina primata, kao ni dogmatska formulacija Prvog vatikanskog
koncila. Radi se jednostavno o daljnjem preciziranju koje uvijek ima i
reperkusije na stvarni život Crkve.³² Ono bi, prema našem mišljenju, tre-
balo voditi računa o koncilskoj ekleziologiji, a to je – već je rečeno – ekle-
ziologija zajedništva Božjeg naroda na putu.

2.3. Hijerarhijsko zajedništvo

Vidjeli smo da je koncilski govor o primatu smješten u širi kon-
tekst ekleziologije zajedništva, konkretno u pitanje kolegijalnosti bisku-
pa. U trećem poglavlju LG-a daje se do znanja da je biskupski zbor onaj
zbor koji uključuje Glavu, prvenstvo Pape kao Petrova nasljednika. Dakle,
ne radi se o zboru jednakih. I drugo: svaki pojedini biskup nasljednik je
apostola, ali ne kao pojedinac, nego kao član kolegija. Upravo je o pitanju
statusa biskupa u biskupskom zboru Koncil donio jednu novost, inova-
tivnu kovanicu, kada kaže da „članom biskupskoga zbora netko postaje
snagom sakramentalnoga posvećenja i *hijerarhijskoga zajedništva* s Gla-
vom i udovima kolegija“ (LG 22).

Dakle, dva su čimbenika za postati članom biskupskog zbora: sa-
kramentalno posvećenje i hijerarhijsko zajedništvo. Sakramentalno po-
svećenje bi bilo *causa efficiens*, dakle uzrok i podrijetlo, a hijerarhijsko
zajedništvo s Papom i, preko njega s drugim biskupima, *conditio sine qua
non*, dakle uvjet ostvarenja pune pripadnosti biskupskom zboru.³³ Čini se

³¹ N. IKIĆ, *Petrovska služba: Stijena jedinstva i kamen spoticanja*, 111.

³² O značenju koncilске vizije i nauka kolegijalnosti biskupa za život Crkve kao zajednice: Joseph RATZINGER, „Die pastoralen Implikationen der Lehre von der Kollegialität der Bischöfe“, *Concilium (De)* 1 (1965.), 16-29.

³³ D. VALENTINI, „Papa“, Giuseppe BARBAGLIO – Giampiero BOF – Severino DIANICH, *Teologia* (Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 2002.), 1064-1086; Salvador PIÉ-NINOT, „Učiteljski značaj Drugoga vatikanskog sabora“, Nikola BIŽACA – Mladen PARLOV (ur.), *Recepcija Drugog vatikanskog sabora s posebnim osvrtom na Crkvu u Hrvata*. Zbornik radova XIX. međunarodnoga znanstvenog skupa, Split, 24. – 26. listopada 2013. (Split: Crkva u svijetu – Katolički bogoslovni fakultet, 2014.), 15-28. Ovdje je vrijedno spomenuti splitsko-makarskoga tada biskupa

očito da se kovanicom hijerarhijsko zajedništvo istaknuo kako kolegijalni duh, tako i kolegijalna efektivnost.³⁴

Prethodna napomena, u svjetlu koje treba tumačiti i shvatiti treće poglavlje Konstitucije *Lumen Gentium*, kaže da se zajedništvo ne shvaća kao neko neodređeno čuvstvo, nego kao organska stvarnost koja zahtijeva pravni oblik, ali i koja uvijek zahtijeva prožetost ljubavlju.³⁵ „Skupina očeva je shvatila – kako se čini – riječ *communio* samo u smislu odnosa bez obaveza, dok je Povjerenstvo išlo za tim da tu riječ, u ključnim točkama teksta, koristi u svrhu obnove ekleziologije zajedništva *communio*, što je obilježje prvotne Crkve. Zato riječ *communio* znači nadasve pravni i obvezujući aspekt Crkve, zasigurno u smislu prava u potpunosti usidrenog u sakramentu koji je nalazio svoj temelj u zajedništvu euharistijskog otajstva. Tako je, u isto vrijeme, ova riječ uključivala u sebi kako pluralnost, tako i nužno jedinstvo Crkve kao temeljne elemente njezine pravne strukture.“³⁶

Franu Franića. On je zastupao mišljenje da je biskupstvo punina svetoga reda te da „svi biskupi u svojem biskupskom posvećenju primaju vrhovnu vlast nad Općom crkvom, ali tako da, kao Kolegij biskupa, upravljaju tom Crkvom, a pojedini biskupi primaju tu vrhovnu vlast u Crkvi *in potentia*, razumije se *in potentia activa*; papa pak tu biskupsku vlast, koju je on kao biskup primio u biskupskom posvećenju *in potentia*, pretvara izborom za papu u trajni akt“. Frano FRANIĆ, *Crkva, stup istine. Uspomene na moje doktrinalne djelatnosti u II. Vatikanskom Saboru* (Split: Crkva u svijetu, 1998.), 186-187. Biskupi su kao i Papa „Kristovi poslanici“; ne dobivaju vlast od Pape, nego od Krista, ali po Papi i ostvaruju je samo u zajedništvu s njime. *Prethodna napomena* kaže: „u posvećenju se daje ontološko dioništvo u svetim službama [...]. Namjerno se rabi riječ *munera* (*darovi, zadaće, službe*), a ne *potestates* (*ovlasti*), jer bi se ta zadnja riječ o ovlastima mogla razumjeti kao *ovlast slobodna za djelovanje*. Da bi se mogla imati takva slobodna ovlast, mora joj pridoći *kanonska ili pravna odredba hijerarhijske vlasti*“ (PN 2,2).

34 „Ovu je kolegijalnu narav apostolskoga služenja htio sam Krist. Stoga kolegijalni duh ili afektivna kolegijalnost – *collegialitas affectiva* – uvijek postoji među biskupima kao *communio episcoporum*, ali se samo u nekim činima očituje kao efektivna kolegijalnost – *collegialitas effectiva*“. IVAN PAVAO II., *Pastores gregis. Pastiri stada*. Postsinodska apostolska pobudnica o biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta, Dokumenti 137 (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2003.), br. 8.

35 „Zajedništvo je pojam koji je u staroj Crkvi bio u velikoj časti (kako je i danas, napose na Istoku). Ono se ne shvaća kao neko neodređeno čuvstvo (lat. *affectus*), nego kao *organska stvarnost* (lat. *realitas organica*) koja zahtijeva pravni oblik i ujedno je oduhovljena ljubavlju. Stoga je Povjerenstvo u gotovo jednodušnom slaganju odredilo da valja pisati: ‘u *hijerarhijskom zajedništvu*’“ (PN 2,3).

36 Joseph RATZINGER, „La collegialità episcopale dal punto di vista teologico“, Guilherme BARAÚNA (ur.), *La Chiesa del Vaticano II* (Firenze: Vallecchi, 1965.), 754. Naravno, nejasnoće i ambivalentnosti nisu nestale: „Da pojasnimo ovu ideju, a uz to, temeljni zahtjev ovog teksta: ovo je bila jedina namjera koja je dodana riječi *hierarchica* koja je, u ovom kontekstu, izvanjska terminologiji drevne Crkve i stoga nije osobito zadovoljavajuća iz jezične perspektive.“ Citirano prema: S. PIÉ-NINOT, „Učiteljski značaj Drugoga vatikanskog sabora“, 24-25.

Samo se iz takve vizije zajedništva može razumjeti koncilski ekleziologija i razvijati tema kojoj niže pristupamo.

3. Sinodalnost

Za razliku od primata, o sinodalnosti se ne govori u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila. Neosporno je, međutim, da je Koncil općenito, a posebno nauk o kolegijalnosti, usmjerio teološka i pastoralna promišljanja o sinodalnosti. Rekli smo da je Pavao VI. pred sam završetak Koncila utemeljio Sinodu biskupa. Mi se ne bavimo izravno pitanjem biskupske sinode. Odnosno to činimo samo ukoliko je ona „izraz dinamizma zajedništva koje *nadahnuje sve crkvene odluke*“, dakle samo ukoliko je ona poseban izričaj sinodalnosti, znak „Crkve koja hodi ‘zajedno među’ ljude“.³⁷

3.1. Biblijski temelj kao model sinodalnosti u Crkvi

I sinodalnost kao i primat ima svoje utemeljenje u Svetom pismu. Ne toliko u riječima ili događajima vezanima uz zemaljski Isusov život, koliko kao stvarnost od presudne važnosti za život vjerničke zajednice. Dapače, u životu prve kršćanske zajednice primat i sinodalnost se međusobno prožimaju.

Kao reprezentativni događaj nezaobilazna je situacija opisana u 15. poglavlju Djela apostolskih. Nakon što su se u Antiohiji počele događati nesuglasice, a vezano uz pitanje obrezivanja pogana, „odrediše da Pavao i Barnaba i još neki drugi između njih uzađu u Jeruzalem k apostolima i starješinama poradi tog pitanja“ (Dj 15,2). Nema posebne specifikacije tko su oni koji „odrediše“. Svakako, radi se o jednom skupu, zajednici. Tu već vidimo prvi sinodalni čin.

U Jeruzalemu ih prima „Crkva, apostoli i starješine“ (Dj 15,4).

---

³⁷ http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html (pregled 31. listopada 2016.). Upravo iz te perspektive Ratzinger promatra odnos Biskupske sinode s naukom o kolegijalnosti: „teološki gledano, Biskupska sinoda je povezana s naukom o kolegijalnosti, koji je, pak, *intimno vezan uz odgovornost Crkve prema svijetu*“. Joseph RATZINGER, „Scopi e metodi del Sinodo dei Vescovi“, Jozef TOMKO (ur.), *Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1985.), 48. Pitanje odnosa Sinode i izvan-koncilске kolegijalnosti biskupa, svakako je jedno od najvažnijih pitanja vezanih uz temu kolegijalnosti. O tome vidi: Angel ANTÓN, „Sinodo e collegialità dei vescovi“, Vincenzo FAGIOLO – Gino CONCETTI (ur.), *La collegialità episcopale per il futuro della Chiesa* (Firenze: Vallecchi Editore, 1969.), 62-78.

Tu vidimo i pravu strukturu zajednice. Nakon što se moglo čuti mišljenje kršćana koji su došli „iz farizejske sljedbe“ da bi pogane koji žele postati kršćani trebalo najprije „obrezati i zapovjediti im da opslužuju Zakon Mojsijev“ (Dj 15,6), nastavljaču Djela, „apostoli se i starješine sastanu da to razmotre. Nakon duge raspre“ govorili su Petar i Jakov (Dj 15,7-11.13-21), nadopunjujući se u istoj misli, a sve je bilo pokrijepljeno iskustvom „Barnab[e] i Pavla koji pripovijedahu kolika je znamenja i čudesa Bog po njima učinio među poganima“ (Dj 15,12-13). Na kraju svega, „apostoli i starješine zajedno sa svom Crkvom zakluče izabrati neke muževe između sebe i poslati ih u Antiohiju s Pavlom i Barnabom“ (Dj 15,22), da prenesu odluku u zajednicu u Antiohiju.

Znakovito je da se u tekstu na više mjesta spominju riječi kao *prepirka, raspra, razmotriti, zaključiti, šutnja i slušanje, uzimanje riječi*.³⁸ Pristup konkretnim pitanjima vezanim uz stvarni život kršćanske zajednice u prvoj je Crkvi uistinu bio živ, otvoren.

No, rasprave, zaključci, slušanje, uzimanje riječi ... nisu znak bilo kakve otvorenosti, niti nadglasavanje – kao u parlamentu – u kojem svatko zastupa vlastiti interes pa se kao „dobri ishodi“ postižu eventualni kompromisi. Svjedočenje Barnabe i Pavla, koje se smješta na vrlo značajno mjesto, između dva interventa, Petrova i Jakovljeva, ovdje je od velike važnosti. Kao doprinos raspravama oni opisuju svoje iskustvo Božjeg djelovanja među poganima. Može se reći da su Pavao i Barnaba tom – govoreći današnjim rječnikom – *pastoralnom problemu* pristupili ne sociološki ili analitički, nego su ga promatrali kao mjesto Božje djelujuće prisutnosti. Kao takvo, ono im je polazišna točka za rasuđivanje o konkretnom problemu. Oni ne uzimaju riječ da istaknu sebe, svoj pastoralni uspjeh, nego da s obzirom na konkretno iskustvo posvjedoče da je ono o čemu Petar govori istina. Dakle, sinodalnosti je strana svaka vrsta samopotvrđivanja. Govor je uvijek u službi istine i brige za zajedničko. Na kraju svega, donosi se konačna odluka s kojom trebaju biti upoznati svi članovi Crkve.

Ta je povijesna odluka, koju neki smatraju „najvažnijom za čitavu budućnost kršćanstva, [...] bila donesena na način da su bile uključene zajednice iz Antiohije, Jeruzalema, zatim grupa apostola i njihovih suradnika, te prezbiteri“.³⁹ Stoga taj izvještaj ostaje model sinodalnosti u Crkvi.⁴⁰

38 Slušanje drugoga stoji u temelju uzimanja riječi: „Kad oni ušutješe, progovori Jakov“ (Dj 15,12).

39 Severino DIANICH, „Sinodalità“, Giuseppe BARBAGLIO – Giampiero BOF – Severino DIANICH, *Teologia* (Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 2002.), 1523.

40 Walter KASPER, „Sinodalità nella Chiesa“, *Teologia* 40 (2015.), 173.

Upravo njega želi aktualizirati i Papa Franjo. U svojem govoru prigodom 50. obljetnice ustanovljenja *Biskupske sinode*, jednostavno, ali proročki kaže: „Sinodalni hod započinje slušanjem naroda, a nastavlja se slušanjem pastira. Preko sinodskih otaca biskupi djeluju kao istinski čuvari, tumači i svjedoci vjere čitave Crkve. Sinodalni put, na kraju, svoj vrhunac ima u slušanju rimskoga biskupa, koji je pozvan očitovati se kao pastir i naučitelj svih kršćana, i to ne krećući od svojih osobnih uvjerenja, nego kao vrhovni svjedok vjere čitave Crkve. Činjenica da Sinoda uvijek djeluje ‘cum Petro et sub Petro’ – dakle, ne samo ‘cum Petro’, nego i ‘sub Petro’, ne znači ograničavanje slobode, nego jamstvo jedinstva. Sinodalnost kao konstitutivna dimenzija Crkve, daje nam najprikladniji okvir tumačenja za razumijevanje same hijerarhijske službe.“

Papa Franjo želi *slušajuće* učiteljstvo. Tako zamišlja i svoju službu.⁴¹ Želi odlučivati nakon što prethodno čuje episkopat. Ali ne samo to. Želi čuti glas naroda Božjega jer je u njemu prisutan „sensus fidei“: „Božji je narod svet po pomazanju primljenom od Boga, koje ga čini nezabludivim ‘in credendo’. To me uvjerenje vodilo kada sam poželio da se od Božjega naroda traži mišljenje u pripremi dviju sinoda o obitelji.“⁴² Mislimo da time Papa želi konkretno pokazati što znači Crkva koja izlazi (usp.: EG 20-23): najprije je važno da svećenici i biskupi čuju što narod misli, ali ne tek prikupljajući mišljenja, nego da se sami daju zahvatiti „pučkom mistikom“ (EG 237) u kojoj je *sensus fidei*.

Biskupi, te kao zadnja instancija sam Papa, s njihovom karizmom razlučivanja, trebaju vrednovati ono što su čuli i donositi odluke koje će obvezivati sav Božji narod. To Kasper lijepo sažima: „Učiteljstvo koje sluša ne odriče se svoje zadaće; ono uvijek ostaje učiteljstvo,

⁴¹ „Budući da sam pozvan živjeti ono što tražim od drugih, moram također misliti na preobrazbu papinstva. Moja je dužnost, kao rimskog biskupa, *ostati otvoren za prijedloge koji mogu pomoći da svoju službu obavljam što vjernije značenju koje joj je Isus Krist htio dati i sadašnjim potrebama evangelizacije*“. FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*. Apostolska pobudnica biskupima, presbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o navještaju evanđelja u današnjem svijetu (24. XI. 2013.), Dokumenti 163 (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2013.), br. 32 (dalje: EG).

⁴² „Zacijelo, takvo savjetovanje nikako ne može biti dostatno kako bi se čuo ‘sensus fidei’ (osjećaj za vjeru). Ali, kako bi bilo moguće govoriti o obitelji ne uključivši same obitelji i ne slušajući njihove radosti i nade, njihove boli i tjeskobe? Kroz odgovore na dva upitnika poslana partikularnim Crkvama dobili smo mogućnost poslušati barem neke od njih, o pitanjima koja ih se izravno tiču, i o kojima mogu mnogo reći.“ https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html (pregled 31. listopada 2016.).

ali učiteljstvo koje ozbiljno vodi računa o *sensus fidelium*, koje je do-
dijeljeno Božjem narodu, ne po dobrohotnosti jednoga Pape, nego od
Duha Svetoga.“⁴³

3.2. Papa Franjo i parezija

Kako se sinodalnost treba ostvarivati, najbolje se iščitava iz obraćanja Pape Franje na Prvoj općoj kongregaciji Treće izvanredne Sinode Biskupa, gdje od biskupa zahtijeva dva „stava braće u Gospodinu: govoriti s parezijom i slušati s poniznošću“.⁴⁴ Najprije recimo da se radi o stavovima u kojima se očituje ekleziologija zajedništva: braća u Gospodinu. Prije nego vidimo što za Franju znači parezija, podsjetimo da se radi o pojmu koji je dobro poznat u teološkoj literaturi, i unutar akademske teologije, ali je s vremenom, kako dobro zamjećuje Raguž, izbljedio, gotovo iščeznuo. „Parezija je teško prevediv pojam. Moglo bi ga se prevesti s otvorenim govorom, istinoljubivošću, iskrenošću, čestitošću, a ponegdje i s pouzdanjem.“⁴⁵

Ona je od iznimne važnosti za ostvarivanje sinodalnosti u prvotnoj Crkvi. Ne samo opisani događaj iz 15. poglavlja Djela apostolskih nego čitav niz događaja i situacija u kojima učenici, uglavnom naviještajući Radosnu vijest, govore s parezijom.⁴⁶ Petar zajednici u Jeruzalemu započinje svoj govor ovako: „ovo znajte i riječi mi poslušajte“ (Dj 2,14). Riječ Božja koja se naviješta uvijek je i riječ ljudska, ali njom se ne može proizvoljno postupati, niti je svoditi na mišljenja apostola. U Djelima apostolskim o njoj se govori i kao o autonomnoj stvarnosti (Dj 6,7), a Petar će u svojem govoru biskupima i prezbiterima u Efezu reći ne da njima povjerava Božju riječ, nego da njih povjerava njoj (Dj 20,32). Sadržaj te riječi je otajstvo Krista i povijesti spasenja: „Slušali

⁴³ W. KASPER, „Sinodalità nella Chiesa“, 178-179. „[Pastiri] znaju da ih Krist nije ustanovio kako bi sami na sebe preuzeli svekoliko spasonosno slanje Crkve prema svijetu, nego je njihova izvrsna zadaća tako pastirski voditi vjernike i provjeravati njihove oblike služenja i milosne darove da svi na svoj način jednodušno surađuju u zajedničkom djelu“ (LG 30).

⁴⁴ https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/october/documents/papa-francesco_20141006_padri-sinodali.html (pregled 31. listopada 2016.).

⁴⁵ Ivica RAGUŽ, „Parezija – Michel Foucault i teologija u dijalogu“, *Nova prisutnost* 11 (2013.), 238. U našim promišljanjima dijelom smo nadahnuti Raguževim mislima. O pareziji kod Foucaulta vidi također: Jadranka BRNČIĆ, „Foucault o pareziji i parezija u *kršćanstvu*“, *Holon* 4 (2014.), 181-219.

⁴⁶ U Djelima se apostolskim „glagol *parresiazesthai* pojavljuje učestalo za djelatnost apostola i učenika, a izriče odvažnost, smjelost, neustrašivost“. I. RAGUŽ, „Parezija – Michel Foucault i teologija u dijalogu“, 256.

su Barnabu i Pavla koji pripovijedahu kolika je znamenja i čudesa Bog po njima učinio među poganima" (Dj 15,12).

Papa Franjo želi otvoren govor, ali govor koji proizlazi iz blizine s Bogom i odgovornosti za braću. Na Sinodi, kaže Papa, govori Duh Sveti preko jezika svih onih koji se daju voditi od Boga koji uvijek iznenađuje. Zato se parezija ne smije shvaćati kao neka posebna ljudska sposobnost. Ona je dar Duha Svetoga onima koji se tome daru žele otvoriti. Odnosno, „kršćanin ne postaje parezijastom svojim silama, nego milošću, Božjom parezijom koja mu je darovana po Isusu Kristu, u Duhu Svetomu“.⁴⁷

Otvoren govor podrazumijeva povjerenje ne samo u Boga nego i u druge, pri čemu je od posebne važnosti povjerenje u institucionalnu Crkvu, napose povjerenje u Petrova nasljednika: „Činite to s velikim spokojom i mirom jer se Sinoda uvijek odvija *cum Petro et sub Petro* i *prisutnost Pape jamstvo je svima i čuvar vjere*.“⁴⁸

Sinoda za Papu Franju znači vrijeme slušanja Duha Svetoga: „Trebalo reći sve ono što u Gospodinu osjećamo da treba reći.“ Kršćanin ne govori da bi drugima nametnuo svoje mišljenje ili da bi pokazao svoju mudrost. Kršćanska se parezija ne može izjednačiti s govorenjem svega što se misli.⁴⁹

Istinska parezija je samo onaj govor, ona riječ kojom se „ne staram samo za svoje, nego i za ono što je drugih“. Parezija znači imati brigu za Crkvu.⁵⁰ U vezi sa Sinodom Papa Franjo govori o „strastvenom sudjelovanju“. Može se stoga reći da je parezija za njega i strast za do-

⁴⁷ I. RAGUŽ, „Parezija – Michel Foucault i teologija u dijalogu“, 258.

⁴⁸ http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/october/documents/papa-francesco_20141006_padri-sinodali.html (pregled 31. listopada 2016.).

⁴⁹ Asistencija Duha Svetoga očituje se u slobodnom govoru. Naravno, nije svako „slobodno“ govorenje znak Duha Svetoga. Ipak, mišljenja smo da je djelo Duha Svetoga i činjenica da se netko odvažio reći i ono što nije od Boga. Duh Sveti čini da stvari iziđu van. I one loše. To nam se čini posebno važno u kontekstu Sinoda 2014. i 2015. godine. Javile su se mnoge kritike da su neki sinodski oci iznosili stavove/tumačenja poprilično oprečne objavljenim istinama i koji nisu u skladu s učiteljstvom (a ovdje ih ne možemo posebno analizirati). Djelomično se slažemo s tim kritikama. Međutim, smatramo važnom činjenicu da je Papa Franjo stvorio „ambijent“ da svi mogu slobodno govoriti jer je puno veća opasnost da skrivene misli kuhaju u srcu ili se plasiraju samo unutar zatvorenih kružoka, a onda pomalo infiltriraju i među neupućene nanoseći nemalu štetu dušama. Samo ako stvari iziđu na vidjelo, one će se moći i čistiti, korigirati. Još bismo ovdje nešto nadodali: Papa Franjo pareziju smatra istinskim darom Duha Svetoga, a ogovaranje „đavoljim djelom“. Zato je parezija plod Kristove pobjede nad đavolom, nad grijehom i nad smrću! To je njezin teološki temelj.

⁵⁰ A to je na svoj način i središnja tema motu proprija *Apostolica Sollicitudo*.

bro zajednice. „Sinoda je, znamo, zajednički hod u duhu *kolegijalnosti* i *sinodalnosti*, prihvaćajući *pareziju*, pastoralni žar, mudrost, otvorenost, i stavljajući uvijek pred svoje oči dobro Crkve, obitelji i *suprema lex*, a to je *salus animarum*.“⁵¹

Parezija, stoga, podrazumijeva teologalnu ljubav prema braći, te stoga i sveti nemir zbog braće.⁵² Ona je odgovornost za druge, pozornost na život drugih. Drugi mi na neki način pripada. Ne kao moja svojina, nego kao dar za koji sam odgovoran. Život Crkve je u tome da „pazimo jedni na druge da se potičemo na ljubav i dobra djela“ (Heb 10,24). To *paziti* znači i moći opomenuti, naravno u ljubavi. To je znak zrele vjere kakva je postojala u prvim kršćanskim zajednicama, a koje u današnje vrijeme često nedostaje.⁵³ K tome, potrebno je imati i samokritiku i dopustiti se kritizirati od drugih. Istinski parezijast je slobodan i od sebe samoga. On uvijek živi svojevrsni odmak od sebe i dopušta dovesti u pitanje vlastite čine i promišljanja. To ne znači da je kolebljiv ili labilan, a još manje da je zbog „mira u kući“ spreman odreći se evanđeoske radikalnosti. Znak je to spoznaje vlastite nedovršenosti, slabosti... svijesti da je tek na putu kršćanskog obraćenja dok ne prispije do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove (Ef 4,13).

U tom smislu važno je spomenuti tri stvari koje je Papa Franjo podcrtao u govoru na početku Sinode, a po kojima pojedinci otvaraju prostor djelovanju Duha Svetoga: apostolska hrabrost, evanđeoska poniznost i povjerljiva molitva. Za evanđeosku poniznost kaže da „nas oslobađa naših običaja i predrasuda kako bismo slušali braću biskupe i ispunili se Bogom; ta poniznost ne upire prstom u druge da ih osudi, nego da im pruži ruku kako bi ih pridigla, ne osjećajući se višima od njih“.⁵⁴

51 https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151005_padri-sinodali.html (pregled 31. listopada 2016.).

52 „Ako nešto mora u nama pobuditi sveti nemir i zaokupiti našu savjest, onda je to činjenica da naša braća žive bez snage, svjetla i utjehe prijateljstva s Isusom Kristom, bez vjerničke zajednice koja ih prihvaća, bez smisla i cilja u životu“ (EG 49).

53 O tome je progovorio i Papa Benedikt XVI. u svojoj *Poruci za korizmu* 2012.: „Kršćanski se prijekor, međutim, nikada ne vodi duhom osude ili uzajamnog optuživanja. Naprotiv, uvijek je potaknut ljubavlju i milosrđem te proizlazi iz istinske brige za dobrobit drugoga“ http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/lent/documents/hf_ben-xvi_mes_20111103_lent-2012.html (pregled 31. listopada 2016.).

54 https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151005_padri-sinodali.html (pregled 31. listopada 2016.).

No, važna je i hrabrost, vezano uz koju bismo nešto istaknuli. Danas je velik problem što svećenici i biskupi ne žele i ne znaju biti učitelji (što nikada ne isključuje dimenziju učenja), i kolebaju se u donošenju odluka, važnih za život zajednice. Nedostatak hrabrosti, očitovan puno puta u nejasnoćama s obzirom na učiteljsku dimenziju službe, i odgađanju donošenja odluka, ugrožavaju kršćanski život. Zapravo, priječe djelovanje Duha Svetoga. Parezija znači i znati preuzeti ulogu učitelja i onoga koji donosi odluke. To je istinski znak sinodalnosti: preuzimanje uloge koja mi je povjerena u zajednici za zajednicu.

U konačnici, parezija je put svetosti, obraćenja, izlaska iz sebe...

Umjesto zaključka: primat i sinodalnost – izričaj trojstvenog života i zahtjev vjere

Kada smo rekli da je ekleziologija Drugoga vatikanskog koncila teološka, nismo mislili ništa drugo nego da se istina o Crkvi temelji na objavi Trojedinog Boga koji „iz preobilja svoje ljubavi, oslovljava ljude kao prijatelje (usp.: Izl 33,11; Iv 15,14-15) te s njima druguje (usp.: Bar 3,38) da ih pozove i primi u zajedništvo sa sobom“ (DV 2).

Istina Crkve treba se tražiti polazeći od objave. Drugim riječima: razlog postojanja Crkve, značenje svega što ona jest, što vjeruje i što čini, ona nema po sebi, ne nalazi u sebi, nego u Bogu.⁵⁵ I odnos primata i sinodalnosti, dakle, njihovu međusobnu upućenost, potrebno je tražiti u Bogu. Taj, nazovimo ga, paradoks odnosa primata i sinodalnosti, može se razumjeti iz središnjeg otajstva kršćanske vjere – otajstva presvetog Trojstva – koje bismo mogli nazvati: *primat Oca i sinodalnost božanskih osoba*. Jedno se daje uz drugo.

Mislimo da nije slučajno da Istočna Crkva, koja bolje poznaje sinodalnost, u trojstvenom nauku više naglašava trojstvo nego jedinstvo (o čemu svjedoči i sam naziv „Presveta Trojica“), dok Zapadna više naglašava Božju jednost (jedincatost). Oba su pristupa ispravna i teolozi znaju i prihvaćaju. Bog je trojstven u jedinstvu i jedan u trojstvu. Na taj se način može pristupiti i odnosu primata i sinodalnosti.

Sinodalnost je neodvojiva od primata. Ona se uvijek odvija *cum et sub*. Ali i primat je odnosna stvarnost. Nije ugrožen sinodalnošću. Dapače, sinodalnost mu pomaže, ona „nadahnjuje odluke“, ističe Franjo, i daje nam razumjeti hijerarhijsko ustrojstvo.

---

⁵⁵ Takvu viziju mišljene Crkve *sub Revelationis luce* u novije vrijeme posebno je naglasio Lubomir Žak u izvrsnoj studiji: Lubomir ŽAK, „Ecclesiologia fondamentale del Vaticano II. Spunti di riflessione alla luce della ricezione di *Lumen gentium*“, *Lateranum* 83 (2015.), 37-67.

Na tome putu smo i danas. Koliko ćemo u tome uspijevati, ovisi ne samo o teološkim promišljanjima nego i o samome životu Crkve. Odnosno, ispravno razumijevanje i primata i sinodalnosti, kao i njihova međusobnog odnosa, za Crkvu je u prvome redu pitanje vjere i teologije, a ne tek pravno ili pitanje organizacije. Mislimo da je to put koji je otvoren Drugim vaticanskim koncilom i teološkim radovima i crkvenom praksom nakon Koncila, a posebno put zacrtan od Pape Franje. Njegov ishod ovisi i o svakom od nas.

RELATION OF PRIMACY AND SYNODALITY IN THE LIGHT OF THE SECOND VATICAN COUNCIL'S ECCLESIOLOGY. FUNDAMENTAL-THEOLOGICAL FRAMEWORK AND INITIATIVES OF POPE'S FRANCIS' PONTIFICATE

Summary

The New Testament texts bear witness to the importance of the Twelve (the apostolic college or assembly of apostles) in the work that Jesus Christ began, and that continued according to His mandate (Cf., Matt 28:19-20). Equally, the primacy of Peter in the apostolic college is indisputable. He is the first, protos. From the very beginning of the Church, his role within the apostolic college and the role of the assembly of apostles with Peter as its head is important to the life of the Church. From their foundation, the apostles play one of the most important roles in the Church's growth. Throughout history, this importance has continued in the role played by the successors of the apostles, where Peter's successor has a specific role, as in the beginning. The religious dynamism of the early Church demonstrates that with the undeniable importance of the apostles, especially that of Peter, there is also an important role for the presbyteroi and in responding to questions of community life, the Church participates with them. Precisely from this dynamism, that emerges structurally from the essence of the Church as a community of God's people, arises the question of the relationship between primacy (the reality of divine foundation) and synodality, as an expression of the Church as a community of God.

In this article, these two realities are primarily considered in the context of the ecclesiology of the Second Vatican Council's and the contribution of Pope Francis as a specific aspect of implementing this ecclesiology.

Key words: *Second Vatican Council ecclesiology, primacy, synodality, Pope Francis, pareaia.*

Translation: Oliver Jurišić and Kevin Sullivan